

Posudek diplomové práce:

Aneta ČADOVÁ, „Es kommt der Tag...? Heim ins Reich?“ Odsun sudetských Němců z území Československa na příkladu města Prachatic.

Filosofická fakulta Jihočeské university v Českých Budějovicích, Ústav archivnictví a pomocných věd historických, České Budějovice 2016, 270 stran.

Není sporu o tom, že téma poválečného odsunu německého obyvatelstva z Československa patří mezi zajímavé, byť současně traumatické (a mnohdy stále traumatizující) problémy dějin 20. století, projevující se dodnes i v odlišné terminologii užívané na obou stranách dnešní česko-německé hranice. Přes množství literatury, která k tomuto tématu stačila vzniknout, stále zůstávají otázky, jimž nebyla věnována pozornost, nebo nebyly zpracovány komplexně – a za jeden z kladů diplomové práce Bc. Anety Čadové považují to, že si jednu z nich vybrala, přičemž se zaměřila na detailní zpracování odsunu sudetských Němců z města Prachatic.

Diplomová práce zahrnuje – kromě Úvodu a Závěru – tři rozsáhlé kapitoly, které jsou dále členěny. Obsahem úvodní části (s. 10–17) je kromě nastínění struktury práce především základní představení využitých pramenů, tj. soupisů obyvatelstva, seznamů německého obyvatelstva podléhajícího odsunu, včetně seznamů speciálních, návrhů osob k zařazení do jednotlivých připravovaných transportů a konečně seznamů vyhotovovaných pro odjíždějící transporty, tj. již se zařazením osob do vagónů; tyto informace jsou důležité i z hlediska výpovědní hodnoty, zamrzí pouze, že bohužel nejsou doplněny odkazy. Připojen je i přehled literatury, převážně nejnovější, i když nutno dodat, že se jedná spíše o výběr.

V následující kapitole se autorka zaměřila na „Osoby německé národnosti a jejich zachycení v soudobých pramenech“ (s. 18–61), tj. pramenech normativní povahy (dekretech prezidenta ČSR, zákonech, ministerských vyhláškách, oběžnících Zemského národního výboru, Ministerstva vnitra, ONV, apod.), a postupně velmi detailně sledovala nejrůznější aspekty vztahující se k německému obyvatelstvu: omezování jeho vlastnictví, zásahy v oblasti trestního a manželského práva, nabytí a pozbytí československého státního občanství, otázku smíšených manželství, pracovních povinností, duchovních a řeholních osob německé národnosti, osob neschopných normálního transportu, specialistů, antifašistů a rakouských státní příslušníků. Již z rozsahu kapitoly a výčtu norem vyplývá, jak velká pozornost byla této otázce věnována, přičemž řada úkolů připadla orgánům na úrovni okresů, především okresním národním výborům.

Druhá kapitola, věnovaná genezi transferu osob německé národnosti a jeho jednotlivým etapám (s. 62–98), sice rekapituluje nejdůležitější skutečnosti spojené s odsunem na základě literatury, ale průběh organizovaného odsunu, resp. jeho normativní vymezení přibližuje již z prachatické perspektivy opět na základě pramenů, takže prezentuje velmi důkladný vhled do příprav odsunu na okresní úrovni. Otázka, která se v souvislosti s tím nabízí, zní, zda se následné provádění všech nařízení odráží pouze v autorkou využitých seznamech, či jsou k dispozici ještě další prameny.

Nejrozsáhlejší, takřka stočtyřicetistránkovou část diplomové práce A. Čadové představuje třetí kapitola, nazvaná „‘Es kommt der Tag...Heim ins Reich‘ na příkladu města

Prachatic“ (s. 99–238), v níž autorka postupně skutečně detailně popisuje jednotlivé transporty (jichž bylo celkem 25!) a především osoby (v počtu 2064!), které byly v rámci nich odsunuty. Přestože to není příliš zdůrazněno, je tato část výsledkem konfrontace řady seznamů uvedených v Úvodu (jak dokládá velmi pečlivě a důkladně zpracovaný poznámkový aparát), což při počtu transportů a odsunutých osob představuje velmi pracný a časově náročný úkol, jehož výsledkem je poněkud tristní a opakované, nicméně bezesporu i působivé defilé nejen jmen, ale i stručných osudů (alespoň v podobě údajů o stavu, rodinných příslušnících, věku, národnosti, povolání, bydlišti) těch, kteří opouštěli Československo, a v jinak stereotypních výčtech vyvstává obraz poválečných Prachatic s jejich ulicemi a domy, které se postupně v důsledku odsunu vyliďňovaly. Tato forma zpřístupnění získaných informací je právě vzhledem k jejich stereotypnosti diskutabilní, další možností by byla tabelární forma; příslušnou diskusi lze vést v rámci obhajoby. Každopádně lze ale podle mého názoru označit zvolený přístup za působivější, než pouhou reprodukci seznamů osob zařazených do jednotlivých transportů a představujících v podstatě výčet sice nikoli anonymních (tj. bezejmenných), ale jinak zcela neznámých osob, skrytých za jmény. Domnívám se, že takto zpracované údaje by bylo možno využít např. pro zpracování vizualizace, která by na základě půdorysu poválečných Prachatic ukázala postupné vyprazdňování domů a ulic (nebo alespoň celého města, jestliže byla otázka městské topografie, jak autorka uvádí na s. 241–242, v období odsunu složitější) jejich konkrétními obyvateli s daty odjezdu jednotlivých transportů.

Diplomovou práci završuje Závěr (s. 239–242), který kromě rekapitulace obsahu a nejdůležitějších výsledků přináší alespoň stručné shrnutí a základní zobecnění shromážděných informací (podíl mužů a žen, věk, otázka rodinných příslušníků).

V diplomové práci A. Čadové nechybí seznam zkratk (s. 243), pramenů a literatury (s. 244–249) a příloh, které tvoří kromě plánu města Prachatic se znázorněním českého a německého majetku (i když má vzhledem k výše uvedenému spíše orientační význam) především tabulky a grafy podávající přehled o jednotlivých transportech a počtu prachatických Němců v nich a konečně pečlivě zpracovaný jmenný rejstřík odsunutých osob (nečíslované str. 256–270). I z tohoto přehledu, který umožňuje další využití zpracovaných údajů, je zřejmý rozsah prachatického odsunu. Ocenit bych chtěla, že autorka přistupuje k daným údajům jednak střízlivě (např. co se týče příbuzenství odsunutých osob, které uvádí spíše výjimečně a neuchyluje se ke konstrukcím, viz s. 240–241), jednak eticky (zvláště pokud jde o uvádění údajů o mentálním a fyzickém postižení či zdravotní indispozici, viz s. 12). Její text je prostý jakékoli senzacechtivosti, byť opět za cenu menší čtenářské atraktivnosti a poutavosti. Ocenění zaslouží také jazyková a přes zmíněnou stereotypnost podávaných informací i stylistická úroveň práce.

Při současném stavu zpracování problematiky odsunu je jistě možné namítnout, že diplomová práce A. Čadové postrádá jeho důkladný přehled a detailní využití relevantní literatury. Na druhou stranu je zřejmé, že zvláště kvalifikační práce obvykle nepřinášejí v tomto směru mnoho nového a příslušné přehledy představují někdy nutnou „úlitbu“. Bc. Aneta Čadová se ovšem vydala jinou cestou – nepoměrně složitější a pracnější, ale dosud neprošlapanou. Právě to na její práci oceňuji, rozhodně a ráda ji doporučuji k obhajobě, a přes

zmíněné nedostatky, ale zejména s ohledem na rozsah prostudovaného materiálu a velmi detailní a poctivý přístup k jeho zpracování navrhuji ji klasifikovat ještě stupněm **v ý b o r n ě**.

Ve Wolfenbüttelu 28. srpna 2016

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.